

Кучма Д.Я.,

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри
глобалістики, євроінтеграції та управління
національною безпекою*

*Національної академії державного управління
при Президентіві України*

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядаються методологічні засоби побудови уявлень про “державний механізм забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства”, в якості яких взяті натуралістичний і системодіяльнісний підходи, а також поняття “підхід” і “категорія”. На основі здійсненого аналізу пізнавальних та організаційних можливостей цих підходів, співставлення результатів їх застосування в описі предмету дослідження, яке використовується в наукових текстах і нормативно-правових документах, виявлені труднощі методологічного порядку. Їх подолання пов’язується з використанням обох підходів та пропонуються перспективні напрямки розгортання робіт щодо розвитку змісту системних уявлень “державного механізму забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства”.

Ключові слова: *підхід, категорія, натуралістичний і системодіяльнісний підходи, механізм, державний механізм забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства.*

THE MAIN METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF THE STATE MECHANISM FOR ENSURING SECURITY OF THE SOCIETY’S VITAL FUNCTION

The methodological tools for building notions of "State security mechanism of society" are taken as the naturalistic systems, active approach, and the concept of "approach" and "category" in the article. Methodological difficulties revealed, that based on analysis of cognitive and organizational capabilities of these approaches, comparison of the results of their application in the description of the subject of study, which is used in scientific texts and legal documents. Overcoming them is associated with the use of both approaches and

suggests promising areas of work for the deployment of content system concepts of "state mechanism for ensuring security of the society's vital function".

Keywords: *approach, category, naturalistic and systems activity approach, mechanism, state mechanism for ensuring security of the society's vital function.*

Постановка проблеми. Трансформації у світі, які почали відбуватися в кінці минулого століття знайшли своє певне завершення в сучасній глобальній кризі, загальновизнаного виходу з якої поки не запропоновано. А тим часом налагоджені системи життєдіяльності швидко дестабілізуються, що викликає появу низки негативних явищ як соціоприродного, так і соціально-політичного характеру різних за силою та масштабами, до яких суспільство опинилося не готовим, а системи забезпечення його безпеки виявились неефективними. Іншими словами, механізми забезпечення функціонування та розвитку життєдіяльності людей на різних рівнях соціальної системи перестають адекватно виконувати свої функції, що становить сучасну проблему, розв'язання якої повинно визначити подальші шляхи розвитку цивілізації.

Формулювання цілей статті. В зв'язку з масштабами кризової ситуації в світі стало зрозумілим, що навіть вирішення проблем локальних у взаємозалежному світі не є виходом, бо загальні негаразди обов'язково проектується на всі рівні організації суспільства. Тому і долання труднощів, які виникли, потрібно починати зі з'ясування найбільш загальних причин їх появи і пошуку універсальних принципів, на яких необхідно перебудовувати неефективну систему. Якщо розглядати ситуацію з цього боку, то причиною, яка породила сучасну кризу, є *підхід*, який використовувався в організації та управлінні всіма процесами життєзабезпечення.

Відповідно, для розв'язання проблеми і зміни несприятливій ситуації необхідно з'ясувати: а) що розуміється під підходом; б) в чому суть основних підходів, які визначають бачення державного механізму забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства; в) чим обумовлені пізнавальні та організаційні можливості цих підходів та які існують обмеження їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У більшості досліджень, присвячених національній безпеці, системи забезпечення безпеки розглядаються за суттю, як "механізми забезпечення безпеки", але без визначення змісту предмету розгляду через поняття "механізм" (Возженіков А.В., Горбулін В.П., Дзлієв М.И., Качинський А.Б., Прохожев А.А., Ситник Г.П., Урсул А.Д.). Лише деякі дослідники

звертають увагу на “механізми забезпечення безпеки” (Ліпкан В.А., Ситник Г.П.), але в контексті опису національної безпеки, а методологічні аспекти дослідження цих механізмів висвітлені в рамках лише деяких окремих тем (Абрамов В.І., Мошинский Р.В., Кривенко І.Є.). Самі ж методологічні підходи, в яких описується “державний механізм забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства”, поки ще залишаються поза увагою.

Виклад основного матеріалу дослідження. В рамках заявленої теми було би логічним почати зі з’ясування того, що розуміється під “підходом” взагалі. Це важливо, бо розгляд методологічних питань вимагає категорійної і понятійної вираженості та точності.

Категорія підхід широко використовується в науковій методології, але вона не достатньо розроблена, що проявляється в неналежному її відображенні в довідковій енциклопедичній літературі; не набула вона достатньої узгодженості і зрозумілого трактування як у визначеннях та зв’язках з іншими поняттями, так і в співвіднесенні з іншими категоріями. Такому стану речей існує певне історичне пояснення. Поява та введення в оборот такої одиниці як “підхід” пов’язано з необхідністю працювати з системами та структурами *практики*, управляти ними, що, як завдання, виникло лише на початку минулого століття.

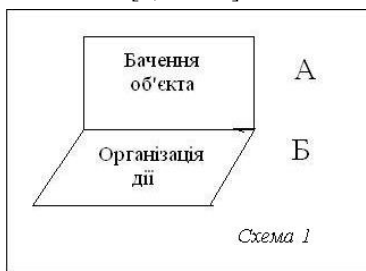
До цього головним філософсько-методологічним інструментарієм виступали “категорії”, які розроблялись протягом двох тисяч років, починаючи з Аристотеля. Вони розглядались: як гранично абстрактні форми мислення, яким неможливо дати визначення; які існують, як категорійні опозиції; які призвані розрізняти якісь речі, що до цього змішувались, сплутувались у свідомості людини. Важливішою функцією категорій було забезпечення *правильності пізнання* людиною світу.

Але діяльнісне начало людини, пов’язане з перетворенням світу, вимагало не тільки знань про устрій матеріалу, який буде перетворюватися (за це відповідали категорії), але й про форми організації практики з цим матеріалом, що і знайшло своє відображення в категорії “підхід”. Таким чином останній виступив, як певна альтернатива “категоріям” (знімаючи в себе усю пізнавальну міць категорій), спрямована на організацію практики і рівновелика їм [5, с.366, 387, 399]. Відповідно, і розуміння “підходу”, існуюче в літературі, здійснюється з двох основних позицій. Перша – пов’язує “підхід” лише з пізнанням, з якої виступає дослідник і яка “визначається на початку дослідження” [1, с.518]. Друга позиція зв’язує “підхід” з *діяльністю*: а) її функціонуванням – як спеціальної *процедури* при побудові методів, проектів діяльності [2]; б) як того, що *організує* діяльність при її перенесенні з відтворення певного продукту з визначеного

матеріалу на перетворення нового матеріалу [3]; в) як зв'язок між пізнанням та діяльністю, причому, в одному випадку – це лише фіксація наявності цього зв'язку без вказівки на його зміст [4, с. 795], в іншому – в цьому вважається сутність “підходу”, яка полягає у *співорганізації мислення та дії, мислення та діяльності* [5, с.380, 418].

Розуміння “підходу” з другої позиції розроблено в системодіяльній методології, а зміст його може бути виражений декількома моментами.

1. У підході знаходять об'єднання принципово різні речі: мислення та пізнання людини і її дія та діяльність, оскільки ці речі існують на зовсім різних засадах. Для їх несуперечливого зображення були розроблені спеціальні форми схематизації на основі семіотики (теорії знаків). Вони передбачали, по-перше: а) схематичне зображення об'єкту, яке описувало його структуру і б) відношення до цієї схеми, як об'єктно-онтологічної, тобто такої, в якій процеси, зображені на схемі, існують об'єктивно, незалежно від людини, а значить їх можна вивчати, моделювати, аналізувати. По-друге, схема, взята в іншому відношенні, розглядається як фіксація на неї функцій, які потребують реалізації. Із цього слідує жорстке розрізнення усіх схем на два типи: “по-перше, *об'єктно-онтологічні схеми*, які описують структуру об'єкту, і, по-друге – реалізаційно-технічні, або організаційно-діяльнісні, схеми, які дозволяють організувати власну діяльність” [5, с. 388].

2. Схематичні зображення можуть використовуватися у зовсім різних функціях, по-різному організувати роботу мислення та дії. Вони вибудовані таким чином (схема 1): існує “дощечка”¹ А, яка зорієнтована вертикально. Вона являє собою набір промальованих на ній *модельних схем і гіпотез про устрій об'єкту*; і є плацдарм В, який розташований горизонтально, на якому формуються і задаються деякі *організаційні* схеми, які визначають гіпотезу про *форми і способи організації колективу*.

¹ Дощечка у системодіяльній методології – символ мислення тому, що мислення обов'язково здійснюється на основі об'єктів та схем, які викладаються на такі своєрідні верстати (мислення розгортається на верстатах), де підлягають процедурній, понятійній, категорійній та різним іншим типам опрацювання.

3. Схематичне зображення простору мислення може організувати практичний рух наступним чином. Людми, які здійснюють просування в деякій практичній області, висувається певна гіпотеза про устрій об'єкту управління (на схемі 1 – площина *A*). А в площині дії *B* вибудовуються схеми, які визначають принципи функціоналізму та організації структури колективу. Потім здійснюється *крок дії*, результати якого дозволяють, з одного боку, проаналізувати і переглянути саму організаційну схему, якою мірою вона адекватна і осмислена для даних конкретних умов, а з іншого – *відшарувати зміст*, отриманий за наслідками цієї дії, для аналізу і критики онтологічних підстав і гіпотез, висунутих про устрій даного об'єкта. Далі, якщо подібного типу сенс, розуміння і рефлексія ситуації нічого не змінюють у баченні об'єкта, можна для продовження дії перебудувати тільки організаційну схему. А може вийти так, що організаційний досвід, отриманий колективом, призводить до зміни вихідної гіпотези, самого уявлення про будову даного об'єкта.

Таким чином, виникає *одиниця*, яка дозволяє одночасно: 1) опрацювати схеми, на яких виділяються і промальовувалися характеристики об'єкта в даній предметній або практичній області; 2) незалежно від цього промальовувати схеми, на яких відпрацьовується форма організації даного колективу.

Подібна структура дозволяє розділити схеми, на яких промальовувалися об'єкти і гіпотези їх устрою, і схеми, на яких промальовувалися принципи організації роботи колективу, що вимагають своєї реалізації в ситуації. Подібного типу одиниця і називається **підходом**. Вона має наступні *характеристики*.

1. Підхід є обов'язково *діяльним*, максимально спрямованим на світ, чому підпорядкований поділ об'єктно-онтологічних і оргдіяльнісних схем і їх паралельний рух в двох різних площинах (площини дії і в площині мислення). Організація підхідного мислення побудована таким чином, що моделі та організаційні схеми існують в процесах їх постійного перемалювання та руху. Це дає можливість розглядати будь-який елемент ситуації, як трасу можливих перетворень і змін самого цього елемента. При цьому стверджується, що потрібно контролювати і направляти за різними каналами перевизначення і переробку розумових гіпотез про те, як влаштований об'єкт, і окремо – схем, які організують і визначають інституційну роботу в даній області. І весь час при цьому здійснюються можливі “зашнуровки” того й іншого просування. А це перевизначення і є актами дії і діяльності, що забезпечують послідовне циклічне перевідтворення і перероблення всіх елементів складної практичної системи, в які людина включилася.

2. У підході мислення організовано так, що людина, находячись у ситуації, не вивчає її спочатку, а потім діє, а робить її перевідтворення і перебудову *паралельно*. Найважливішим моментом тут є те, що розумові гіпотези, тобто гіпотези про те, як влаштований об'єкт, треба малювати на одних “дошках”, а гіпотези про те, як слід організовувати діяльність і роботу в цій ситуації – на інших. Вони знаходяться як би на паралельних площинах (сторінках), а не в одному просторі тому, що припускають абсолютно різні принципи і культуру роботи. З того, що ці картинки існують як постійна система перемальовок, слідує найважливіша характеристика діяльнісного ставлення до ситуації як *можливості перетворення*, за рахунок якого можна зрозуміти, як влаштований кожен елемент ситуації і які її рамки. Тобто, одночасно враховується як наявний її стан так і майбутні, ймовірні зміни в певних межах.

3. Підхід обов'язково є *проектним*, що пов'язано з можливістю вловити природну тенденцію зсуву ситуації і вибудувати її образ у майбутньому. І схема устрою об'єкта, або схема того, що потрібно в цій ситуації робити, народжується при вирішенні завдання, коли потрібно впоратися з нею. Схема є засобом, організуючим рух в деяку поки невідому, незрозумілу ситуацію майбутнього. Така схема: а) фіксує у свідомості людини устрій об'єкта або організаційної структури у тому вигляді, в якому вони вже існують; б) готує діяча до майбутнього за рахунок можливості її змін та перемальовки. У другому випадку схеми, насамперед, створюються у проектних функціях, коли вони повинні забезпечити побудову образу, або картинку майбутнього, яких ще немає, але на підставі яких може будуватися дія, яка забезпечує підготовку до цього майбутнього, і його реалізацію [5, с. 389-392].

Таким чином, у підході співорганізується дві принципово різні субстанції – мислення та діяльність. В результаті людина отримує можливість, на відміну від хаосу, будувати проектну діяльність, в якій перетворює опір реалізації проекту у матеріал для переосмислення своїх уявлень про об'єкт, з яким має справу, уточнює їх і паралельно змінює оргдіяльнісну складову цієї діяльності. Можливості змін у системі з'являються завдяки мисленню, яке а) може рухатися за двома каналами – об'єктному та оргдіяльнісному, постійно змінюючи їх зміст, а потім б) зв'язує їх знову на нових підставах.

Основні методологічні підходи до дослідження державного механізму забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства.

Серед великого різноманіття підходів, існуючих у науці та практиці, принципове значення для інтелектуальної ситуації другої половини

минулого століття набуває опозиція *натуралістичного* та *діяльнісного* підходів [4].

Натуралістичний підхід

Натуралістичний підхід є засобом організації *наукового пізнання* і є найбільш поширеною основою майже усіх сучасних наук. Він оформлюється на підставі категорійної опозиції “суб’єкт – об’єкт” і будуються на наступних припущеннях: а) *пізнавального* ставлення людини до світу; б) жорсткого *розділення* суб’єкта пізнання та досліджуваного ним об’єкта; об’єкт вважається існуючим ззовні і не залежно від суб’єкта (на цих припущеннях сформована вся науково-природнича картина світу); в) “*паралелізму мислення та діяльності*” (вважається: як людина мислить об’єкт мислення, так і влаштована практична ситуація; якщо щось людині стає зрозумілим і вона у своєму мисленні так представила ситуацію, то можливо передбачається, що саме так вона і влаштована). Іншими словами, зміст “дощечки” А (схема 1) вибудовується наступним чином: “Всякий дослідник, який приймає натуралістичний підхід, незалежно від того, в якій науці він працює, виходить з того, що йому вже даний об’єкт його розгляду, що він сам як дослідник протистоїть цьому об’єкту і застосовує до нього певний набір дослідницьких процедур і операцій, які й дають йому, досліднику, знання про об’єкт. Ці знання представляють свого роду трафарети, шаблони або схеми, які ми накладаємо на об’єкт і таким чином отримуємо його зображення, а разом з тим – вид і форму самого об’єкта. Дослідник-натураліст ніколи не задає питань, звідки взявся “об’єкт” і як він в принципі виходить, бо для нього... природа з самого початку складається з об’єктів, ... які і стають потім об’єктами спеціального наукового дослідження” [6, с.144].

Далі, зміст зображення об’єкту, отриманий за процедурами заданими “суб’єкт – об’єктною” схемою, використовуються на “дощечці” Б (схема 1) в організаційно-діяльнісній функції наступним чином. Дослідник може займати, наприклад, позицію суб’єкта на схемі. Тоді перед ним знаходяться об’єкти, які він вивчає; вони незалежні від нього, він не може вступати з ними в комунікацію, співчувати їм. Вони – лише предмет пізнання. На місце предмета пізнання може потрапити все, що завгодно: люди, речі, ідеальні формули. Але може бути інше, коли в рамках цієї схеми дослідник потрапляє на місце об’єкту. Тоді він перетворюється на дещо пасивне, пасивний предмет, на який спрямована активна діяльність суб’єкта, який пізнає. Можливо саме так цю схему і реалізовувати в практиці. Наприклад, такий суб’єкт–об’єктний аналіз у відповідності з цією схемою і певними практичними рекомендаціями, які слідує з нього, існують в науковій літературі [7. с.230-238], політичному дискурсі [8], публікаціях СМІ [9].

Успіхи натуралістичного підходу протягом чотирьохсот років його використання пов'язані з пізнанням природних об'єктів в рамках природничо-наукової картині світу і застосування цих знань в практиці перетворення природних матеріалів. Але при цьому поза увагою залишається той факт, що об'єкти, з якими мають справу дослідники, не є "чисто" природними, а вони залучені у складні процеси діяльності людини, що ніяк у пізнанні не відображається. Саме відсутність цілісного бачення людино-природних, соціо-природних взаємодій в складних об'єктах (а таким об'єктом зараз стала вже вся планета) і привело до сучасної кризи. З цього випливає, що натуралістичний підхід адекватний для вирішення лише певного кола задач і має обмеження у використанні, тому необхідно обов'язково враховувати що:

а) об'єкт (річ) не є незалежним від суб'єкту; це обумовлено тим, що об'єкт виявляється певною конструкцією, або системою, яка породжується та створюється (виявилось, що у всіх науках пізнаються не безпосередньо об'єкти спостереження, а спеціально сконструйовані ідеальні об'єкти, або моделі);

б) суб'єкт, який пізнає об'єкт, є не менш об'єктивним ніж сам об'єкт тому, що формується і створюється історично (виявляється з історичного аналізу науки, що об'єкт стає пізнаваним лише при визначеному розвитку засобів, технік, експериментального оснащення, всього того, що робить суб'єкт);

в) відношення у категорійній парі "суб'єкт – об'єкт" складні і фіксують проблему, яка не може бути розв'язана в рамках даного підходу, бо об'єкт, якій пізнається суб'єктом, є продуктом діяльності самого суб'єкту;

г) мислення та діяльність не є паралельними, а рухаються на зовсім різних підставах (якщо існує певним чином сформоване уявлення про об'єкт або практичну ситуацію, що відображається у "дощечці" мислення, то ще не ясно, як будуть організовані практичні дії, тому що вони будуються на інших підставах, ніж ті, на яких сформовані уявлення про об'єкт) [5, с.383-384, 394].

Таким чином, адекватно натуралістичний підхід може бути використаний лише за умови врахування, як вимог, які він пред'являє до дослідника, так і врахування меж його застосування. Але на останнє, як правило, увага не звертається, саме через це і виникають проблеми та негативні наслідки діяльності соціальних суб'єктів. Не виключенням тут є і дослідження питань, пов'язаних з забезпеченням безпеки. Розглянемо їх більш докладно, рухаючись від більш абстрактних уявлень до більш конкретних.

Уявлення про “державний механізм забезпечення життєдіяльності суспільства”

У спеціальній та довідковій літературі з питань забезпечення безпеки обґрунтованого та загальноновживаного уявлення про такий державний механізм не існує, а ті, що є, мають різний зміст в залежності від контексту. Тим не менш, можна виокремити деякі загальні риси розуміння цього механізму.

1. Майже усі поширені визначення понять, які задають зміст цього уявлення, і спосіб його побудови, розроблені саме у натуралістичному підході.

2. Ключовим поняттям, визначаючим ціле усього уявлення, належить поняттю “механізм”, яке само не має чіткого визначення в літературі, що суттєво впливає на трактовку суті предмета розгляду. Проведений нами аналіз ряду дефініцій “механізму”, а також опису різних “механізмів” у деяких сферах соціуму (додаток А), дозволив виявити, що це поняття використовується у двох різних, іноді сплутаних в одному визначенні, значеннях: а) як певної *структури* (системи) тощо, спрямованої на реалізацію функції цілого системи; б) як *засобу* у використанні однієї структури відносно другої в їх взаємодії (табл.1).

Таблиця 1

Основні сенси поняття “механізм”, зафіксовані у визначеннях довідкової на науковій літературі (визначені на основі аналізу Додатку А)

<i>“Механізм” як структура</i>	<i>“Механізм” як засіб у взаємодії структур</i>
пристрій	стани
система	процес
система управління	функціонування
система державних організацій	процедури
соціальні системи	засоби
спеціальні органи	юридичні засоби
державні інститути та структури громадянського суспільства	спосіб організації та функціонування управління
система тіл	засоби перетворення ідей у практику
інститути (суб’єкти)	впливи
логічні зв’язки	спосіб
сукупність установ	забезпечення діяльності
елемент	методи управління

Продовження Таблиці 1

елементи ринку	перетворення інформаційних управлінських впливів
інструменти впливу	форми, методи, важелі, стимули впливу
елементи інституційного характеру	заходи
	елементи нормативного характеру

3. Поняття “механізм” при побудові цілісного уявлення зв’язується з “забезпеченням безпеки”. Але останнє також не має ясних визначень і використовується не однозначно. “Безпека” має два значення: у першому – вона трактується як певний *об’єкт* (річ, властивість речі) або процес [10 с. 99-149; 11], що не має відповідного денотату і не є коректним. Друге значення пов’язане з діяльнісним аспектом – “забезпеченням безпеки”, як специфічної *функції управління*, недоліком якого в наукових текстах є його розгляд, як правило, без її віднесення до певного об’єкту, безпеку якого передбачається забезпечити. При намаганні перенести це розуміння в проекти діяльності, де такі об’єкти вводяться, уявлення про безпеку зникає взагалі. Такий стан речей притаманний майже всім нормативним документам з питань забезпечення національної безпеки [10 с. 53-57; 12].

4. В літературі та нормативних документах відсутнє бачення цілого системи, в якій діє “механізм забезпечення безпеки”. З одного боку, в таких уявленнях визначаються об’єкти, безпека яких забезпечується (суспільство, держава, людина тощо), але подальшого розгляду в зв’язці з питаннями їх безпеки вони не підлягають і їх існування вважається само собою зрозумілим. З іншого боку, уся увага зосереджується лише на описі “механізму забезпечення безпеки” [20]. Крім того, в одному і тому ж контексті певний “механізм” може співвідноситись з різними об’єктами, або об’єкт, безпека якого забезпечується, може розглядатися і як суб’єкт її забезпечення, що заплутує суть справи.

Нечітке розрізнення в уявленнях “механізму забезпечення безпеки” та об’єкту, безпека якого забезпечується, яке зустрічається в нормативних документах, приводить до неефективних практичних дій. Ілюстрацією такого стану речей є невиконання “Стратегії національної безпеки України” (2007 р.) [13], яка “не стала керівним документом для практичної діяльності” [14], і “неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України”, в результаті реалізації Стратегії (2012 р.), що зафіксовано у аналогічному документі 2015 р. [21]. Відсутність у всіх цих документах чіткого та зрозумілого опису державного механізму забезпечення національної безпеки”, зробило їх суто декларативними.

Наприклад, у Стратегії (2012 р.) були сформульовані лише принципи “механізму реалізації Стратегії” [14], але що представляв з себе цей механізм – не визначалося. З контексту цього документу випливало, що таким механізмом забезпечення національної безпеки України вважалась “система забезпечення національної безпеки”, яка структурно в документі не була представлена. Але далі в тексті мова йшла про реформування “сектору безпеки і оборони”, який також може трактуватися, як механізм забезпечення національної безпеки. До цих двох утворень у Стратегії (2012 р.) додавались “механізми правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення національної безпеки” [14], функціонування яких ніяк не згоджувались між собою.

Крім того, у документах згадується і ще одно утворення, яке також може подаватися, як “механізм забезпечення безпеки” – “воєнна організація держави” [15]. При такої різноманітності механізмів залишається не зрозумілим: чи у всіх документах мова йде про один і той же “механізм”, чи вони розрізняються за своїми структурами та функціями; чи існують за цими назвами реально організовані структури, які можна було би розглядати, як “механізми”, з їх відповідними відношеннями з реально існуючими об’єктами, безпека яких забезпечується.

Деяке прояснення ситуації з “механізмом забезпечення національної безпеки” внесла “Стратегія національної безпеки України” (2015 р.) в якій: а) такий загальнодержавний механізм не передбачається, але за суттю справи можна припустити, що їм вважається “сектор безпеки і оборони” і він ще не сформований як цілісне функціональне об’єднання, кероване з єдиного центру (п. 3.2), що і планується зробити; б) передбачається “визначити механізми керівництва у сфері національної безпеки та оборони”, (п. 4.2), створити “механізм реагування на кризові ситуації” (п. 4.7), застосовувати “механізм спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”, використовувати “механізм державно-приватного партнерства” (п. 5) [21]. Але очевидно, що мова тут йде про різні механізми, кожен з яких відноситься до свого об’єкту, який прямо не визначається, і усі вони за функціями в документі не узгоджені між собою.

5. Причиною такої заплутаності ситуації з “механізмом забезпечення національної безпеки”, на нашу думку, є: а) невизначеність термінології, в якій будуються відповідні уявлення; б) несистемний характер опису предмету дослідження та практики (вживання поняття “система” ще не означає використання системного підходу); в) застосування натуралістичного підходу до: побудови *понять*, які не можуть бути визначені в тих категоріях, які для цього використовуються в сучасних дослідженнях [16]; розробки *проектів діяльності* щодо забезпечення

безпеки в рамках суб'єкт – об'єктної схемі уявлень, які не можуть бути ефективно реалізованими в практиці.

Таким чином, труднощі, які виникли в Україні у питаннях забезпечення національної безпеки носять, перш за все, методологічний характер: намагання в рамках натуралістичного підходу представити, описати “механізм забезпечення безпеки”, спроектувати та організувати його ефективне функціонування на державному рівні виявились безуспішними, про що свідчить сучасна кризова ситуація в Україні.

Системодіяльнісний підхід

Проблеми, які виникли в теорії та практиці забезпечення безпеки і не знайшли свого розв'язання засобами натуралістичного підходу, можуть бути вирішені через його зміну на інший, системодіяльнісний. Розглянемо деякі аспекти останнього, щоби намітити шляхи зняття виявлених вище утруднень у розумінні “механізмів забезпечення безпеки”. Але спочатку зробимо декілька заміток стосовно його суті.

Вихідна позиція системодіяльнісного підходу.

Діяльнісна або теоретико-діяльнісна позиція, яка виступає як альтернатива натуралістичної позиції, може бути охарактеризована насамперед, як припущення і переконання, що речі або об'єкти природи дані лише як явище, що їх існування обумовлено характером людської соціальної діяльності, яка визначає форми людської свідомості, а на рівні діяльності і дійсного існування ми маємо право говорити лише про людську соціальну діяльність. Відповідно до цієї точки зору на рівні філософії і філософської онтології ми можемо і повинні говорити тільки про універсум діяльності.

Хоча натуралістичне і діяльнісне уявлення істотно розрізняються, за суттю справи, хоча і протистоять, але не виключають один одного, а скоріше є взаємодоповнюючими. При цьому діяльнісне уявлення є більш широким і воно включає та об'єднує натуралістичне, але разом з тим, натуралістичне уявлення не може бути зведене до діяльнісного і є його необхідним доповненням [17.]. Діяльнісна позиція оформлюється, як результат розв'язання проблеми “суб'єкт – об'єктної” опозиції введенням категорії “діяльність”, в якій не розділяється суб'єктивне, тобто приналежне до активного начала, і дещо, яке існує незалежно від цього активного начала, тому, що відносини між діючим началом та незалежним об'єктом перебувають у складному поєднанні.

Відмінності натуралістичного та діяльнісного підходу так формулюється Г.П. Щедровицьким: “...діяльнісний, або, точніше, системодіяльнісний, підхід, який в завданні основної організаційної структури мислення виходить не з опозиції “суб'єкт – об'єкт”, або, у більш

специфічних термінах, не з опозиції “дослідник – досліджуваний об’єкт”, а з самих систем діяльності та мислення, з тих засобів і методів, тієї техніки і технології, тих процедур та операцій і, нарешті, тих онтологічних схем і уявлень, які складають структуру мислєдіяльності² – МД (зокрема, дослідницької) і задають основні форми її організації”. І, якщо схема натуралістичного підходу включає лише суб’єкт–об’єктне пізнавальне відношення, в результаті якого у свідомості натураліста фіксується лише об’єкт завдяки певним процедурам пізнання та дослідження, то у діяльнісному підході у дослідника фіксується: “1) визначений набір розумових і діяльнісних засобів, з якими він “виходить” на об’єкт; 2) визначений набір дій (процедур та операцій), які він застосовує у відношенні до об’єкту; 3) те, що ми називаємо (в технічній манері) “табло свідомості” дослідника, на якому з’являються образи, що фіксують досвід його дослідницької роботи; 4) тексти мовлення-думки, в яких дослідник фіксує хід і результати своєї дослідницької роботи і повідомляє про них іншим людям (... в цих текстах виражаються, серед іншого, його знання про об’єкт), і, нарешті, 5) строго визначені норми і схеми організації дослідницької МД, зокрема категорії, які цей дослідник реалізує в практиці свого мислення та своєї діяльності, коли стає у те саме дослідницько-пізнавальне відношення до об’єкта, ...зокрема, це можуть бути ті самі натуралістичні гносеолого-організаційні схеми..., які він як би “одягає на себе”, займаючи місце “суб’єкта пізнання” або “суб’єкта дослідження” і одночасно оголошуючи те, на що спрямовані його операції і процедури, і те, що він “бачить” перед собою завдяки онтологічним схемами і картинам, – “у вигляді об’єкта природи” і разом з тим “об’єкта пізнання” або “об’єкта дослідження” [6, с.145-146].

Сутність діялісного підходу.

Вибір того чи іншого підходу для вирішення певного класу завдань задається практикою. Якщо існуючі уявлення про об’єкти перетворення є задовільними та достатніми для її організації і отримання необхідного результату, то питання зміни підходу взагалі не виникає. Але, наприклад, сучасна криза, причини якої за звичкою намагаються відшукати в об’єктах, як раз вимагає саме зміни підходу до справи [11]. І перехід цей полягає в тому, що необхідно “звернутися до своєї власної МД, до її засобів, методів і

---

² Мислєдіяльність - комплекс інтелектуальних і комунікативних процесів, які включені в контекст організованої колективної діяльності. Неологізм, прийнятий у системодіялісній методології, який описує, як цілісну одиницю, мислення і діяльність, де зв’язуються мислення і мовлення-думка, з одного боку, мислення і дія, з іншого, мовлення-мова і дія, з третього. Позначається як МД [18].

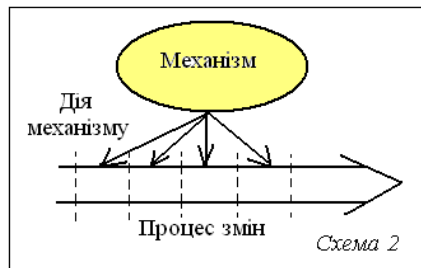
форм організації, і провести перебудову в них, бо *наші уявлення про об'єкт, та й сам об'єкт як особлива організованість, задаються і визначаються не тільки і навіть не стільки матеріалом природи і світу, скільки засобами і методами нашого мислення і нашої діяльності*. І саме в цьому переводі нашої уваги і наших інтересів з об'єкта як такого на засоби і методи нашої власної МД, яка *творює об'єкти і уявлення про них*, і полягає суть діяльнісного підходу. Якщо натуралістичний підхід орієнтує нас в першу чергу на матеріал природи, в ньому безпосередньо бачить вирішення труднощів і парадоксів сучасної науки, то діяльнісний підхід, навпаки, орієнтує нас в першу чергу на засоби, методи і структури нашої власної МД, і в їх перебудові та розвитку бачить він шлях подальшого вдосконалення самої науки. У цьому головна ідея діяльнісного підходу і в цьому його відмінність від натуралістичного підходу [6, с.154].

Відповідно, зміна останнього при розгляді “механізму забезпечення життєдіяльності суспільства” на діяльнісний передбачає зосередження, перш за все, на аналізі засобів і методів побудови цього уявлення, до яких і необхідно звернутися.

Уявлення про “механізм забезпечення життєдіяльності суспільства”

Труднощі з визначенням поняття “механізм”, які були нами зафіксовані вище, знімаються за рахунок виявлення *категорій*, в яких будується поняття “механізму”. На відміну від “підходу”, “категорії” виступають як форми мислення, які визначають і забезпечують правильність наших суджень про об'єкти, які існують (“дощечка” А, схема 1), а отримане зображення потім використовується у підході [5. с. 394]. Категорійною опозицією, в якій визначається поняття “механізм”, є пара “*процес – механізм*”.

Ця опозиція характеризує систему, в якій відбувається деякий процес змін певного предмету в результаті взаємодії гетерогенних, взаємопов'язаних і протиставлених систем, одна з яких зображує процес, а інша механізм його здійснення (схема 2). При цьому система, яка зображує процес, задається в параметричній формі, а

механізм змін описується структурно. Саме таке розрізнення у цілому системі і підкреслюється у визначенні поняття: “механізм – узгодженість процесів усередині цілісності, що спирається на специфіку устрою щось,

що створює ефект кордону між “внутрішнім” і “зовнішнім” для щось і зберігає цю межу при різних впливах середовища” [2]. Тобто, передбачається що: а) в системі розрізняються і протиставляються дві гетерогенні частини: процеси і механізм, який забезпечує їх (процесів) узгодженість; б) ці частини пов’язані між собою і їх розрив загрожує цілісності системи, а значить її існуванню; в) специфіка устрою механізму залежить від комбінації процесів у системі і її функціонального призначення; г) у системі механізм і процеси чітко розділені, а механізм завжди виступає у сервісній, обслуговуючій функції відносно процесів; д) механізм забезпечує цілісність існування системи завдяки узгодженню її внутрішніх процесів, а також відношень з зовнішнім середовищем.

Існує декілька варіантів взаємодії механізму з процесами, а саме: а) механізм створює процес змін, а сам при цьому залишається незмінним і не відчуває зворотних впливів з боку процесу; б) процес змін впливає на механізм та змінює його характер, аж до руйнування; в) зворотній вплив процесу на механізм не знищує його, а лише видозмінює сам механізм та характер його дій, тобто – схема взаємодії перевертається: вихідний процес починає виступати в ролі механізму відносно старого механізму, який вже трактується як процес (схема 3) [19].

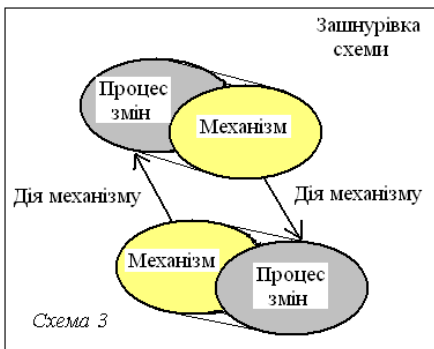
У відповідності до вимог категорій опис “механізму забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства” повинний містити в себе:

– фіксацію системи (в нашому випадку це суспільство), в рамках якої виділяється “процес” (“життєдіяльність”, яка представлена відповідним чином), якому протиставляється “механізм”, призначений забезпечити нормальний хід цього процесу;

– параметри та характеристики процесу життєдіяльності (відтворення людини через задоволення її потреб та, як мінімум, процеси відтворення, функціонування, розвиток суспільства);

– структуру механізму, якою, в нашому випадку, є держава з її відповідними інститутами тощо;

– динаміку взаємодії механізму з процесом, завдяки чому виявляється зміст та характер діяльності держави (утримання / не утримання стабільності, управління ситуацією / хаос у змінах суспільства тощо), а

само: а) держава стабільна – суспільство стабільно, або змінюється під контролем; б) зміни в суспільстві завдяки діяльності держави вимагають трансформацію і держави; в) процеси у суспільстві перетворюються у механізм змін держави, а остання описується вже процесуально (наприклад, ситуація революції, перевороту тощо).

Уявлення про “державний механізм забезпечення безпеки життєдіяльності суспільства”

Цілісність цього уявлення може бути представлена, як послідове уточнення загального відношення “держава – життєдіяльність суспільства” через: а) розгляд держави, як *механізму*, який забезпечує життєдіяльність суспільства; б) виділення в державі спеціальної структури – “механізму забезпечення безпеки”, яка забезпечує життєдіяльність суспільства.

Намітимо деякі аспекти методологічного забезпечення і логіки розгортання цих уявлень.

1. Вихідним у побудові цілісної картини системи повинна бути *життєдіяльність* суспільства, яка, згідно з вимогами категорійної пари “процес – механізм”, описується процесуально. У самому загальному вигляді ця картина оформлюється у вигляді онтологічної схеми, або моделі процесів *діяльності*, які призначені забезпечити відповідні параметри життєдіяльності системи. В залежності від предмету та завдань дослідження опис діяльності повинен набувати конкретних характеристик життєвих циклів певних соціальних утворень тощо.

2. *Держава* в системному уявленні постає, як *механізм*, який призначений забезпечити плин процесів, які складають життєвий цикл існування суспільства та його окремих одиниць. Структура державного механізму повинна відповідати процесам, які складають ціле життєдіяльності. Уявлення про життєдіяльність в описі та проектах послідовно конкретизуються в системах діяльності, які є об’єктами державного управління. Останнє розгортається у вигляді ієрархії управлінських структур з відповідними об’єктами управління.

3. “*Державний механізм забезпечення безпеки*” може бути описаний як певна частка в структурі державного управління, яка займається питаннями забезпечення безпеки. Він повинен бути протиставлений тим процесам у суспільстві, безпека яких повинна бути забезпечена.

Зміст опису цього механізму має дві площини: а) як певних елементів структури державного управління, яким визначена спеціально зафіксована функція “забезпечення безпеки” тих процесів, які відбуваються в об’єкті державного управління і/або б) як історично існуючих або спеціально створених структур у державному управлінні для виконання переважно завдань “забезпечення безпеки”, де ця функція є головною

(воєнна організація держави, сектор безпеки, система забезпечення національної безпеки тощо). Опис такого “механізму” здійснюється у зв’язку з зафіксованими процесами життєдіяльності суспільства (об’єктами державного управління), бо їх утримання під контролем виступає головним критерієм ефективності діяльності даного механізму. Без такого системного уявлення мова про окремо існуючій “механізм забезпечення безпеки” втрачає змістовний сенс.

Конкретизація уявлень про “державний механізм забезпечення безпеки”, викладених вище, повинна рухатись у напрямку, з одного боку, визначення конкретних об’єктів управління з їх життєвими циклами, описаними відповідними параметрами, які демонструють їх зміни і межі сталого, контрольованого існування. З іншого боку, як державний механізм забезпечення безпеки послідовно описуються конкретні структури в системі управління, які безпосередньо управляють забезпеченням безпеки цих об’єктів управління.

4. Динаміка змін у відношеннях між “процесом” та “механізмом”, їх взаємопереходи в конкретних умовах залежить від багатьох обставин, але типологічно можливими є три варіанти, представлені вище, при великій кількості форм їх прояву в реальних ситуаціях, що повинно скласти предмет подальших досліджень.

Висновки дослідження. Проблеми неефективності функціонування механізмів державного управління забезпеченням життєдіяльності суспільства носять, перш за все, методологічний характер, а їх розв’язання бачиться у зміні натуралістичного підходу, який попередньо визначив сучасну кризову ситуацію, на системодіяльнісний. Але ці підходи не протистоять один одному, а є взаємодоповнюючими: натуралістичний підхід, призначений для опису та дослідження реальності, задає її об’єктні характеристики і визначає тенденції їх змін; системодіяльнісний підхід визначає форми та методи використання цих знань в практиці перетворюючої діяльності людини. Системне застосування цих підходів, кожного на своєму місці, створює умови управління ситуацією з врахуванням можливих негативних наслідків діяльності і максимального профілактикою загроз та небезпек життєдіяльності суспільства. Відповідно, і механізм державного управління за своєю структурою повинен відповідати реалізації усіх необхідних функцій безпечного існування суспільства.

Перспективним напрямом дослідження в подальшому вбачається опис, дослідження і проектування конкретних механізмів державного управління системами діяльності, в яких представлені як уявлення про процеси та механізми їх реалізації, так і способи та методи їх застосування в практиці управлінської діяльності.

Визначення поняття “механізм” та похідних від нього

Джерело	Визначення	Поняття, яке визначає
Толковый словарь Ожегова http://slovarozhegova.ru/	Механизм 1. Внутреннее устройство (система звеньев) машины, прибора, аппарата, приводящее их в действие. 2. перен. Система, устройство, определяющие порядок какого-н. вида деятельности. Государственный м. 3. перен. Последовательность состояний, процессов, определяющих собою какое-н. действие, явление. М. кровообращения, II прил. механический, -ая, -ое (к 1 знач.).	- устройство - последовательность состояний, процессов
Философский энциклопедический словарь.2010.	Механизм система движений или событий, а также устройство или приспособление, в котором и посредством которого совершаются эти движения, определяемые законами природы.	<i>система устройство</i>
Большая советская энциклопедия. — М.: Советская энциклопедия 1969—1978	Механизм (от греч. <i>techane</i> — машина) система тел, предназначенная для преобразования движения одного или нескольких тел в требуемые движения др. тел. М. составляют основу большинства машин, применяются во многих приборах, аппаратах и технических устройствах.	<i>система тел</i>

<p>Большой экономический словарь. — М.: Институт новой экономики. А.Н. Азрилиян. 1997.</p>	<p>Механизм 1. последовательность состояний, процессов, определяющих собой какое-нибудь действие, явление; 2. система, устройство, определяющее порядок какого-нибудь вида деятельности 3. внутреннее устройство (система звеньев) машины, прибора, аппарата, приводящее их в действие.</p>	<p>состояния, процесс устройство</p>
<p>Социологический словарь http://enc-dic.com/sociology/Mehanizm-4287.html</p>	<p>Механизм – 1. Устройство для преобразования и передачи движения 2. Система, устройство, определяющие порядок к.-н. вида деятельности (напр., М. управления).</p>	<p>- устройство - система</p>
<p>Юзьков Л.П. Социальный и государственно-правовой аспекты управления / Л.П. Юзьков. – К.: Лыбидь, 1972. – 48 с.</p>	<p>...существуют два основных подхода к определению понятия “механизм” - структурно-организационный и структурно-функциональный. В соответствии с первым подходом механизм характеризуется как совокупность определенных составляющих элементов, которые создают организационную основу определенных явлений, процессов, а механизм государства - как “совокупность учреждений”, в рамках которых осуществляется “государственное руководство обществом”. В соответствии со вторым подходом при определении механизма того или другого государственно-правового института (процесса, явления) внимание акцентируется не только на организационной основе его построения, но и на его динамике, реальном функционировании. Л.П. Юзьков отдавал предпочтение</p>	<p>- элемент - совокупность учреждений - функционирование</p>

	<p>структурно-функциональному подходу и в общем плане определяет механизм государственного управления как организацию практического осуществления государственного управления (исполнительно-распорядительной деятельности)</p>	
<p>Механизм управления</p>		
<p>Кривенко І.С. “Механізм” як категорія і його сутність в процесі державного управління / І.С. Кривенко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління. – вип. 1 (25). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. – С. 4-10. http://www.rusnauka.com/22_PNR_2011/Gosupravlenie/2_90998.doc.htm</p>	<p>1. Механизм государственного управления представляет собой совокупность логических связей, процедур,</p> <div data-bbox="598 445 1241 725" data-label="Diagram"> </div> <p>описывающих в социальных системах процесс “организации сверху”, или процесс управления.</p> <p>2. В более обобщенном виде, механизм в теории государственного управления представляет собой комплекс информационных управленческих воздействий, направленных на изменение объекта управления с целью его трансформации (рис.).</p>	<p>- логические связи, процедуры - воздействия</p>

<p>Энциклопедия государственного управления в России: В 2 т. / Под общ. ред. В.К. Егорова. Отв. ред. И.Н. Барциц / Том I. Отв. ред. И.Н. Барциц. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – 552 с.</p>	<p>Механизм управления – совокупность средств и методов управления, сочетающих прямую и обратную связь и определяющих возможность целенаправленного движения, функционирования и развития управляемой системы. В кибернетике механизм, использующий физические способы воздействия на объект без сколько-нибудь серьезной обратной связи, квалифицируется как предварительный (нулевой) этап формирования механизма собственно управления. Первый простейший М.у. может быть представлен как замкнутый контур с положительной и отрицательной обратной связью, приспособленный реагировать лишь на текущие воздействия. Основная цель - самосохранение (стабилизация). Второй этап развития М.у. – промежуточный между самосохранением и самоорганизацией. Здесь программа управления задается (корректируется) извне. При этом обеспечивается сохранение устойчивости (сбалансированности) объекта управления. Третий этап – дальнейшее развитие М.у, характерное для самоорганизующихся систем. Теперь возникает контур обратной связи и устройств памяти. Этот контур осуществляет отбор и накопление информации из первого контура (практической жизни системы). Информация обрабатывается и накапливается, затем преобразуется в определенные структуры, которые совершенствуют уровень организации, повышают ее активность и живучесть.</p>	<p><i>средства и методы управления</i></p>
--	--	--

<p>Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.</p>	<p>Механізми управління. Стосовно терміна М.у. в управлінських науках існує два підходи. Відповідно до першого підходу цей термін не досить сучасний. Він є спадщиною індустріального розвитку й тоталітарних систем управління, коли широко застосовувалися такі поняття, як “паси”, “важелі” й інші, для яких властива механістична парадигма. Поки що немає більш вдалого терміна для позначення того, що приводить у рух систему. Звідси впливає другий підхід, відповідно до якого під М.у. розуміється внутрішнє улаштування системи управління, що визначає порядок управлінської діяльності.</p>	<p><i>система управління</i></p>
<p>Кривенко І. Є. Принципи формування державних механізмів управління в рамках системної парадигми : Дис... канд. наук: 25.00.02 - 2007. http://disser.com.ua/content/338967.html</p>	<p>Поняття “механізм державного управління”, по суті, є диференційованим відповідно до типів управлінських державних моделей (згідно з Р. Акоффом):</p> <ul style="list-style-type: none"> – у детермінованій моделі, механізм являє собою спосіб переведення суспільства (або окремих процесів його життєдіяльності) зі стану А в стан Б шляхом зовнішньої організації цього переходу; – в анімаційній моделі механізм державного управління забезпечує розвиток суспільства зі стану А в стан Б на основі стимулювання процесів самоорганізації, тобто перетворення інформаційних управлінських впливів у зміну об'єкта управління реалізується спільно системою 	<p>спосіб перетворення інформаційних управлінських впливів</p>

	<p>державного управління і суспільством; – у соціальній моделі, механізм являє собою спосіб сприяння держави переходу суспільства зі стану А в стан Б на основі розуміння внутрішніх закономірностей розвитку суспільства шляхом координації зусиль його членів і груп.</p>	
<p>Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 – 692 с.</p>	<p>Механізми державного управління – способи розв’язання суперечностей явища чи процесу в державному управлінні, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних форм і методів управління. За формою подання М.д.у. – це схематичне зображення статично-динамічного (структурно-функціонального) змісту процесу управління як взаємодії суб’єкта і об’єкта, єдності діяльності і відносин, функціонування певної системи чи підсистеми. М.д.у. відображає взаємозв’язок явищ, дій і заходів, результатом яких є узгодження інтересів, визначення цілей, розробка рішень та їх реалізація за допомогою ресурсів держави (влада, апарат, засоби та методи управління).</p>	<p>способи</p>
<p>Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред.</p>	<p>Механізми державного управління у сфері охорони здоров’я – сукупність форм, методів, засобів, важелів, стимулів та інструментів, за допомогою яких</p>	<p><i>форми, методи, засоби, важелі, стимули</i></p>

колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 – 692 с.	реалізуються державно-управлінські та регуляторні впливи у сфері охорони здоров'я (СОЗ). Вони виражають взаємозв'язки і взаємодію потреб, інтересів і стимулів суб'єктів цієї сфери.	<i>інструменти</i> впливу
Тихомиров Ю.А. Механизм социалистического государственного управления / Ю.А. Тихомиров // Сов. право. — 1975. — № 4. — С. 20. http://www.rusnauka.com/22_PNR_2011/Gosupravlenie/2_90998.doc.htm	“... Механизм социального управления представляет собой способ организации и функционирования управления, которое находит свое выражение в выдвижении обоснованных целей, в создании и развитии управляющей системы, которая призвана осуществлять во время управленческого процесса достижение целей”, а механизм государственного управления “это демократическая государственная организация управленческого влияния на общественные процессы”	<i>способ</i> організації і функціонування управління
Соціальні механізмами		
Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. К.: НАДУ, 2012. – 544 с. http://nationalsecurity.org.ua	...більшість фахівців під соціальними механізмами в кінцевому підсумку розуміють специфічні соціальні системи, які породжують соціальні зміни у різних сферах життєдіяльності людини і суспільства у контексті мотиваційних, нормативно-ціннісних та інших чинників, які зумовлюють діяльність соціальних суб'єктів та їх взаємодію з приводу регулювання соціальних процесів с.60	соціальні <i>системи</i>
Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при	Механізм держави – система державних організацій, що складається з державних органів, державних підприємств	<i>система</i> державних

<p>Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 – 692 с.</p>	<p>і державних установ, які здійснюють завдання держави і реалізують її функції.</p>	<p>організацій</p>
<p>Энциклопедия государственного управления в России: В 2 т. / Под общ. ред. В.К. Егорова. Отв. ред. И.Н.Барциц / Том I. Отв. ред. И.Н. Барциц. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – 552</p>	<p>Механизм реализации государственной кадровой политики – сложная система социальных средств, предназначенная для преобразования концептуальных идей в реальную практику формирования, развития и обеспечения востребованности кадрового потенциала общества. Назначение этих механизмов состоит в достижении более высокого качества государственного управления и регулирования развития человеческих ресурсов в интересах личности, общества и самого государства. Механизмы представляют собой инструментальную и функциональную составляющую государственной кадровой политики.</p>	<p>средства преобразования идей в практику</p>
<p>Энциклопедия государственного управления в России: В 2 т. / Под общ. ред. В.К. Егорова. Отв. ред. И.Н.Барциц / Том I. Отв. ред. И.Н. Барциц. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – 552</p>	<p>Механизм рыночного саморегулирования – взаимосвязь и взаимодействие основных элементов рынка, к которым относятся спрос, предложение, цены и конкуренция. Данные элементы – стержень рыночных отношений. Рыночный механизм хозяйствования функционирует на базе соответствующих этим элементам экономических законов: закона спроса и предложения, закона равновесной цены, закона конкуренции, закона прибыльности и т. д. В условиях, когда все эти законы</p>	<p>элементы рынка</p>

	действуют стихийно, рынок самостоятельно и анархично саморегулируется. Если имеет место <i>государственное регулирование экономики</i> (см.), то стихийное саморегулирование и сознательное влияние государства дополняют друг друга.	
Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с.	Механізми правові – комплекси взаємопов’язаних юридичних засобів, які об’єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення певної мети. У сучасній науці “ М.п. ” як загальнотеоретичну категорію не визначено.	юридичних засобів
Механізм забезпечення національної безпеки		
Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2. – 692 с.	Механізм забезпечення національної безпеки (англ. mechanism of providing of national security) - сукупність державних інститутів та структур громадянського суспільства, а також практичних заходів, важелів, стимулів, способів дій з визначення та організації (залучення) необхідних і достатніх матеріальних, духовних, людських ресурсів, інтеграції різних сфер суспільства з метою досягнення завдань забезпечення національної безпеки України.	державні <i>інститути</i> та <i>структури</i> громадянського суспільства

<p>Кардашова И.Б. Механизм обеспечения национальной безопасности Российской Федерации: сущность, задачи и пути совершенствования (“Право и политика”, 2005, N 2</p>	<p>...механизм обеспечения национальной безопасности представляет собой систему, определяющую порядок деятельности законодательной, исполнительной и судебной властей, государственных, общественных и иных организаций и объединений, граждан по обеспечению безопасности страны.</p>	<p>система</p>
<p>Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2. – 692 с.</p>	<p>Механізм забезпечення економічної безпеки – сукупність організаційно-економічних і правових заходів щодо запобігання економічним загрозам, що складається з таких елементів: об’єктивний і всебічний моніторинг економіки й суспільства з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз в економічній сфері; розробка граничнодопустимих значень економічних показників, недотримання яких призводить до нестабільності в економічній системі; діяльність держави щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам в економічній сфері.</p>	<p>заходи</p>
<p>Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 – 692 с.</p>	<p>Механізми забезпечення політичної безпеки – законодавчо визначені інститути (суб’єкти), засоби та процедури, за допомогою яких забезпечується реалізація політичних інтересів людини, суспільства й держави; елементи системи національної безпеки, які убезпечують політичну систему (державу) від деструктивних впливів внутрішнього та зовнішнього походження.</p>	<p><i>інститути (суб’єкти), засоби та процедури</i></p>

<p>Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2. – 692 с.</p>	<p>Механізм забезпечення соціальної безпеки – сукупність комплексних елементів нормативного й інституційного характеру, спрямованих на реалізацію національних інтересів у соціальній сфері, запобігання соціальним загрозам, ліквідації їх наслідків і досягнення на цій 373 основі такого рівня соціальної безпеки, який би сприяв ефективному досягненню соціальних цілей. М.з.с.б. постає як діяльність державних інституцій та структур громадянського суспільства, взаємопов’язаних цільовою орієнтацією, спільністю вирішуваних завдань, притаманними їм методами, силами та засобами.</p>	<p>елементи нормативного й інституційного характеру</p>
<p>Логунов А.Б. Региональная и национальная безопасность. – М.: ИНФРА-М, 2011, – С. 29</p>	<p>Под механизмом обеспечения национальной безопасности понимается единство организационно оформленных государством специальных органов, которые решают задачи обеспечения безопасности страны, и в этих целях осуществляют в строго определенных формах государственное руководство и практически реализуют в своей деятельности функции обеспечения национальной безопасности</p>	<p>специальные органы</p>

Список використаної літератури

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
2. Анисимов О.С. Методологический словарь для управленцев / О.С. Анисимов. – М., 2002. – 295 с.
3. Анализ системного движения и анализ развития системного мышления: Рукопись. 1975 // Путеводитель по основным понятиям и схемам методологии Организации, Руководства и Управления: Хрестоматия по работам Г.П. Щедровицкого. – М.: Дело, 2004. – 208 с.
4. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов.– М.: АСТ, Мн.: Харвест, – Современный литератор, 2001.— 1312 с. с. 795.
5. Громыко Ю.В. Введение в методологию. / Ю.В. Громыко – М : Пушкинский институт, 2005. – 480 с.
6. Щедровицкий Г.П. Методологический смысл оппозиции натуралистического и системодетельностного подходов // Г.П. Щедровицкий Избранные труды. М.: Шк. Культ. Полит., 1995. – 800 с.
7. Ліпкан В.А. Національна безпека України: Навч. посіб.– Кондор. – 2008. – 552с. с.230-238.
8. Украина должна превратиться из объекта в субъект геополитики, решив внутренние проблемы. – Режим доступа: http://ru.golos.ua/politika/14_03_18. – Назва з екрана.
9. Час дорослішати. Україна як об'єкт геополітики. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/113190>. – Назва з екрана.
10. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України / Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, О. Г. Бортнікова, Д. Я. Кучма, М. М. Шевченко та ін.; за ред. Г. П. Ситника, В. І. Абрамова: [Монографія]. – К. : МАЙСТЕР КНИГ, 2012. – 536 с.
11. Кучма Д.Я. Можливості забезпечення глобальної безпеки: методологічний аналіз / Д.Я Кучма // Публічне управління: шляхи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. за між нар. Участю (Київ, 26 листоп. 2014 р.) : у 2 т. / [за наук. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.А. Романюка, О.Ю.Оболєнського]. – К. : НАДУ, 2014. Т. 1. – 150 с.
12. Кучма Д.Я “Забезпечення безпеки” як проблема управлінської діяльності: методологічний аспект / Д.Я. Кучма // Державне реагування на загрози національним інтересам України: актуальні проблеми та шляхи їх розв’язання: матеріали круглого столу (Київ, 19 лютого 2014 р.) / за ред. К.О. Ващенко, Г.П. Ситника. – К. : НАДУ, 2014. – 170 с.

13. Стратегія національної безпеки України : указ Президента України від 12.02.2007 № 105/2007 [Електронний ресурс] Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/5728.html?PrintVersion>. – Назва з екрана

14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року “Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України”: указ Президента України від 08.06.2012 № 389/2012 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2012/paran6#n6>. – Назва з екрана

15. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39.

16. Кучма Д.Я. Рамки світобачення як виклик можливості забезпечення національної безпеки в сучасних реаліях / Д.Я. Кучма // Виклики й загрози національній безпеці у контексті геополітичного та гео економічного вибору України: матеріали круглого столу (Київ, 3 грудня 2014 р.) / за ред. Ю.В. Ковбасюка, Г.П. Ситника. – К. : НАДУ, 2014. – 161 с.

17. Щедровицкий. Г.П. Знаки и деятельность [Електронний ресурс] / Г.П Щедровицкий. – М.: 2004. – Режим доступу : <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/5272>. – Назва з екрана.

18. Новейший философский словарь/сост А.А. Грицанов. — Мн.: Изд. В.М. Скаун, 1998.

19. Щедровицкий Г.П. Категории “процесс-механизм” в контексте исследования развития // Г.П Щедровицкий. – Режим доступа <http://www.fondgp.ru/gp/biblio/rus/40>.

20. Абрамов В.И., Мошинский Р.В. Институциональная среда системы обеспечения национальной безопасности: характеристики, уровни регулирования // В.И Абрамов., Р.В. Мошинский. – Научно-информационный вестник Академии национальной безопасности. – Випуск 1 (1) – 2014. – С. 26-45.

21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” : указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran7#n7>. – Назва з екрана

